

## Středověký Mastičkář třikrát jinak

Přednáška Mgr. Elišky Poláčkové, Mgr. Martina Bažila, Ph.D. a prof. PhDr. Evy Stehlíkové

Teatrologická společnost, 24. března 2014

	Muzejní zlomek (MASTMUZ)	Drkolenský zlomek (MASTRK)
délka	431 veršů	196 veršů
rkp. – uložení	Praha, Národní muzeum, NM 1 Ac 55	Schlägl (Drkolná) v Horním Rakousku, knihovna kláštera premonstrátů, <i>sine</i>
vznik rkp.	druhá čtvrtina XIV <sup>e</sup> stol.	1365–1385
objevení rkp.	1822 (ve vazbě rkp. z kolovratské knihovny v Březnici), našel ho Václav Hanka (nebo Josef Alexandr Dundr)	1887 (Adolf Patera)

### Edice stč. Mastičkáře

GEBAUER, Jan, „Staročeský Mastičkář a páně Šemberovy námitky proti jeho přesnosti“, *Listy filologické* 1880, 91–121.

PATERA, Adolf, „Drkolenské zlomky staročeských her dramatických ze 14. stol.“, *Časopis českého muzea* 1889, 123–139.

MÁCHAL, Jan., *O staročeských dramatech velikonočních*, Praha 1908, 37–45.

KRČMA, František, *Mastičkář*, Praha 1920.

OBERPFALZER, František, *Nejstarší české hry divadelní*, Praha 1941.

ŠAFAŘÍK, Pavel Josef, PALACKÝ, František, JUNGMANN Josef, HANKA, Václav, *Výbor z literatury české I.*, Praha 1948, 64–82.

HRABÁK, Jan, *Staročeské drama*, Praha 1950.

KUNSTMANN, Heinrich, *Denkmäler der altschechischen Literatur*, Berlin 1955.

SVEJKOVSKÝ, František, RYŠÁNEK, František in V. Černý, *Staročeský Mastičkář*, Praha 1955, 3–26.

HRABÁK, Jan, *Výbor z české literatury od počátků pro dobu Husovu*, Praha 1957.

HANKA, Václav, *Starobylá skládanie*, 5. díl., Praha 1983, 198–219.

VELTRUSKY, Jarmila, „A Sacred Farce from Medieval Bohemia“, *Michigan Studies in the Humanities* 1985, 332–376.

### Edice mastičkářských scén v evropském dramatu

FRONING, Richard (ed.). *Das Drama des Mittelalters I–III*. Stuttgart 1891–1892.

GRACE, Frank (ed.). *La Passion du Palatinus*. Paris 1922.

HARTL, Eduard (ed.). *Das Drama des Mittelalters II*. Leipzig 1937.

MEIER, Rudolf (ed.). *Das Innsbrucken Osterspiel. Das Osterspiel von Muri*. Stuttgart: Reclam 1962.

MILCHSACK, Gustav (ed.). *Egerer Fronleichnamsspiel*. Stuttgart: Litterarischer Verein, 1881.

JODOGNE, Omer (ed.). *Le Mystère de la Passion d'Arnoul Gréban I–III*. Brussels: Académie Royale de Belgique, Classe des Lettres 1965.

JUBINAL, Achille (ed.). *Mystères inédits du quinzième siècle II*. Paris 1837.

LIPPHARDT, Walther (ed.). *Lateinische Osterfeiern und Osterspiele*. Berlin and New York: Walter de Gruyter 1975–1981.

- RUEFF, H. *Das Rheinische Osterspiel der Berliner Handschrifts Ms. Germ. Fol. 1219 mit Untersuchungen zur Textgeschichte des deutschen Osterspiels*. Berlin: Widmann 1925.
- RUNNALLS, Graham A. (ed.). *Le mystère de la Passion Nostre Seigneur du manuscrit 1131 de la Bibliothèque Sainte-Geneviève*. Paris 1974.
- RICHARD, J.–M. (ed.). *Le Mystère de la Passion, texte du manuscrit 697 de la bibliothèque d'Arras*. Paris 1893.
- ROY, Emile. Le Mystère de la Passion en France du XVI<sup>e</sup> siècle. *Revue Bourguignonne* 13 and 14 (1904): 73–123 and 3–203.
- SHEPHARDT, William P. (ed.). *La Passion provençale du manuscrit Didot*. Paris 1928.
- TOUBER, Anthonius H. (ed.). *Das Donaueschinger Passionsspiel*. Stuttgart 1895.
- WACKERNELL, J. E. (ed.). *Altdeutsche Passionsspiele aus Tirol*. Graz 1897.

## SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

- AMANN, Klaus, Das Pfäferser Passionsspielfragment, *Untersuchung – Edition – Kommentar*, Innsbruck 2010.
- BAŽIL, Martin, „Nesúce hlavy jako lanie... Staročeský Mastičkář jako literární dílo (předběžná úvaha metodologická)“, *Divadelní revue* 21/3, 2010, 7–14.
- BÜHLER, CURT F. and Carl SELMER (eds.). The Melk “Salbenkrämerspiel”: An unpublished Middle High German “Mercator” Play. *PMLA* 63, 21–63.
- COHEN, Gustave. *Anthologie du drame liturgique en France au Moyen Age*. Paris: Editions du Cref 1955.
- CREIZENACH, Wilhelm M. A. *Geschichte des neueren Dramas*. Halle a. S.: Max Niemeyer 1893.
- ČERNÝ, Václav, *Staročeský Mastičkář*, Praha, Rozpravy ČSAV 1955, reprint: idem, *Staročeská milostná lyrika a další studie ze staré české literatury*, Praha: Mladá fronta 1999, 295–394.
- ČERNÝ, Václav, „Od bonifantů k mastičkářům“, *Sborník historický* 1962, 95–135, reprint: idem, *Staročeská milostná lyrika...*, 395–442.
- JAKOBSON, Roman, „Medieval Mock Mystery – The Old Czech Unguentarius“, in: *Studia philologica et litteraria in honorem Leo Spitzer*, ed. Anna Granville Hatcher, Karl-Ludwig Selig, Bern: Francke 1958.
- KIEPE, Hansjürgen, *Die Nürnberger Priameldichtung*, München: Artemis 1984.
- MATHIEU, M. Le personnage du marchand de parfums dans le theatre medieval en France. *Le Moyen Age* 23 (1968): 39–71.
- NEUMANN, Bernd, TRAUDEN, Dieter, „Rubin, du machst wol eyn schalk syn! Zur Funktion sprachlicher Gestaltungsmittel im Melker und Innsbrucker Salbenkrämerspiel“, *Neue Beiträge zur Germanistik / Doitsu Bungaku*, 6, 2007, 131–156.
- SINGER, Samuel (ed.), *Thesaurus proverbiorum medii aevi – Lexikon der Sprichwörter des romanisch-germanischen Mittelalters*, Berlin – New York : de Gruyter, díl 1, 1995, a díl. 11, 2001.
- STUMPFL, Robert, *Kultspiele der Germanen als Ursprung des mittelalterlichen Dramas*, Berlin 1936.
- STEHLÍKOVÁ, Eva, „Na ostrzu noża. Mastičkář [„Sprzedawca maści”], czeska farsa z XIV wieku », in: *Między liturgią i performatyką*, ed. E. Mateja a Zbigniew W. Solski, Opole 2012.
- SVEJKOVSKÝ, František, „Dvě verze Mastičkáře – dva typy středověké frašky“, *Česká literatura* 11, 1963, 473–487.
- SVEJKOVSKÝ, František, *Z dějin českého dramatu – Latinské a latinsko-české hry tři Marií*, Praha: Universita Karlova 1966.
- THOMAS, Alfred, recenze na VELTRUSKY, 1985, *Revue de littérature comparée* 1988, 1, 110–111.
- THOMAS, Alfred, *Anne's Bohemia: Czech Literature and Society, 1310–1420*, University of Minnesota Press, 1998.
- TROST, Pavel, „K staročeskému Mastičkáři“, in: *Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci – Jazyk a literatura* 3, Olomouc 1956, 103–105.
- TRUHLÁŘ, Josef, „O staročeských dramatech velikonočních“, *Časopis českého Musea*, 1891, LXV, 3–34 a 165–197.

VELTRUSKY, Jarmila F., *A Sacred Farce from Medieval Bohemia: Mastičkář*, Ann Arbor (Mich.): University of Michigan 1985.

VRŠECKÁ, Kateřina, „Mastičkář“, in: *Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien. Von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jh.*, ed. Alena Jakubcová, Matthias J. Pernerstorfer, Wien 2013, 414–418.

WALSH, Martin W., „Rubin and Mercator: Grottesque Comedy in the German Easter Play“, *Comparative Drama*, 2002, 36, 1–2, 187–202.

MASTMUZ, 309–318 Quo finito fundunt ei feces super culum.

Ipse vero Isaac surgens dicit ricmum:

*Avech, auvech, avech, ach!*

*Kak to, mistře, dosti spach,*

*avšak jako z mirtvých vstach,*

*k tomu sě bezmál neosrach.*

*Děkuju tobě, mistře, z toho,*

*ež mi učinil cti přieliš mnoho.*

*Jiní mistři po svém právu*

*maží svými mastmi hlavu;*

*ale tys mi, mistře, dobře zhodil,*

*ež mi všichnu řit mastiú oblil.*

### Eliška Poláčková

**Mastičkářská scéna** v evropských liturgických hrách:

11./12. stol.: *Ludus Paschalis* z Vich (lat.)

13. stol.: *Ludus Paschalis* z Klosterneuburgu (lat.), *Ludus Paschalis* z Tours (lat.), *Ludus, immo Exemplum, Dominice Ressurrectionis* (lat., in *Codex Buranus*), *Jeu de Pâques* z Origny-Sainte-Benoîte (fr.-lat.), velikonoční hra z Muri (něm., Švýcarsko)

14. stol.: *Passion du Palatinus* (fr.), *Passion provençale* (fr.), *Mystère de la Passion* (fr.), *Ressurrection* (fr.), *Passion* (fr.), *Ludus de resurrection domini* neboli *Insbrucký Osterspiel* (1391, něm.-lat.)

14./15./16. stol.: *Passion de Semur* (15. stol., fr.), *Passion d'Arras* (15. stol., fr.), *Das Wiener Osterspiel* (něm.), velikonoční hry z Erlau (něm.), velikonoční hra z Wolfenbüttel (něm.), **velikonoční hra z Alfeldu** (něm.), *Rheinische Osterspiel* (něm.), *Donaueschinger Passionsspiel* (něm.), velikonoční hra z Halle (něm.), *Ludus pasce* (lat.-čes.), *Chebská hra o Božím těle* (něm.-lat.)

## Eva Stehlíková

**Jaroslav Kolár:** v historii zkoumání této památky se zrcadlí dějiny české literární a kulturní historie (Český Mastičkář v dějinách vědy o kultuře, *Divadelní revue* 1991, 3, 3–8.)

### 1. Podvrh???

Václav HANKA (1822) x ŠEMBERA, A.V., GEBAUER J., PATERA Adolf

### 2. Reakce

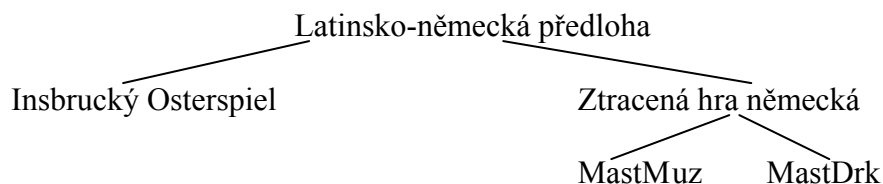
SCHOTTKY, J. M., NEBESKÝ, V. B.

### 3. Původ

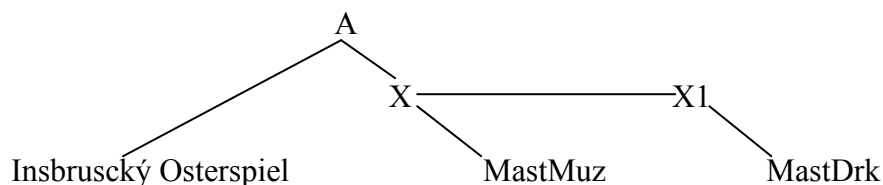
Zakládají se české hry na německých nebo německé na českých? Nevztahují se české a německé hry k nějakému staršímu textu, který by mohl být latinský, latinsko-německý, německý nebo dokonce latinsko-francouzský? Pomůže neověřitelné tvrzení, že autor německých her byl odkudsi z německo-českého pomezí, ze severních Čech, ze Slezska či z Horních Rakous?

## STEMMA

**POLAK, A.**, Die altböhmisches Quacksalberbruchstücke, *Jahresbericht der Oberrealschule in Neutitschen* 1910–1911, 18–32.



**SCHMIDT, W.** Der alttschechische Mastičkář und sein Verhältnis zu den deutschen Osterspielen, *Zeitschrift für Slavistik*, 1957, 223–242.



ČERNÝ, Václav, *Staročeský Mastičkář*, Praha, Rozpravy ČSAV, 1955.

Hledá „takové celkové řešení problému, v němž by i věčná a zdánlivě už jediná nesnáz původu a původnosti českého textu byla rozluštěna“ (s. 37) – mastičkářské scény jsou původním výtvozem středověkých jokulátorů, jejichž aktivita vrcholila již ve 13. století, český *Mastičkář* byl později zvnějšku a uměle vložen do liturgické hry

x TROST, P. + JACOBSON, R.

#### 4. Interpretace

TRUHLÁŘ, J., NEJEDLÝ, Z., MÁCHAL J.: negativní výroky, které dávají najevo, že scéna se vzkříšením Izáka je nepřijatelná, přispívají k představě, že scéna s Mariemi a s jejich latinskými zpěvy je neústrojně vložena do frašky

x TROST, JAKOBSON, SVEJKOVSKÝ F.

VELTRUSKY, Jarmila, A Sacred Farce from Medieval Bohemia, *Michigan Studies in the Humanities*, 1985, 332–376.

Rf. PYNSENT R.: „Jarmila Veltrusky’s study is the most serious piece of work ever to have been written on Czech fourteenth-century drama.“

### Martin Bažil

#### 1. Struktura textu a inventář skatologických motivů

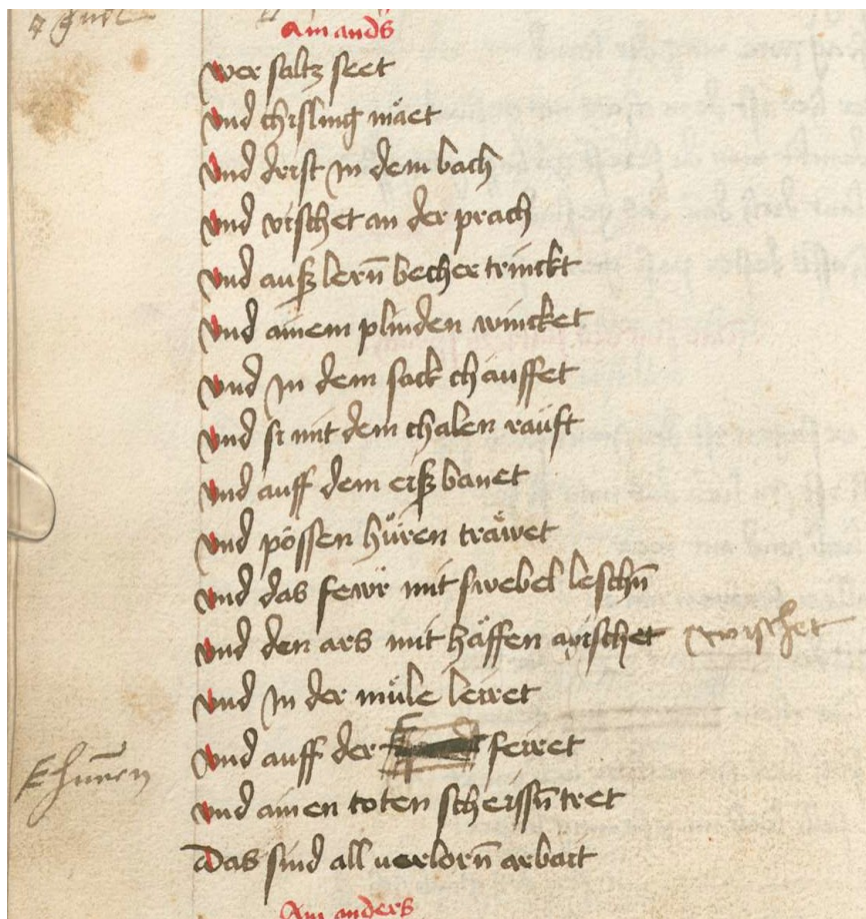
MASTMUZ			MASTRK		
skatologické motivy	verš	struktura	struktura	verš	skatologické motivy
	1–26	<b>Mast</b> najímá <b>R</b>	<b>P</b> najímá <b>R</b>	1–52	50 – <b>R</b> : <i>ano mi se chce velmi sráti</i>
		<i>silete</i>	<i>silete, silete</i>	53	
	27–34	<i>Sed', vem přišel mistr Ypokras</i>			
57 – <b>R</b> : <i>pirdí neskrovně</i>	35–72	monolog <b>R</b> : představení <b>Mast</b>			
		<i>silete</i>			
83 – <b>R</b> : <i>tu mi počěchu staré baby pod nos pzdieti</i>	73–88	první dialog <b>R</b> a <b>Mast</b>	první dialog <b>R</b> a <b>Mast</b>	54–61	61 – <b>R</b> : <i>nemoha se okakati</i>
		<i>silete</i>			
			<b>Mast</b> a Abraham	62–74	
95 – <b>R</b> : <i>však proto i hovna juž nemáš</i>	89–111	druhý dialog <b>R</b> a <b>Mast</b>	druhý dialog <b>R</b> a <b>Mast</b>	75–93	79 – <b>R</b> : <i>Ted' sem, mistře, polib mě v pezď.</i>

MASTMUZ			MASTRK		
skatologické motivy	verš	struktura	struktura	verš	skatologické motivy
					81 – <b>Mast</b> : o svém pánu i hovna netbáš 87 – <b>R</b> : však proto i hovna nemáš
		<i>silete</i>			
155 – <b>R</b> : pójde od nie pzdě a pirdě 160 – <b>R</b> : pzdin k nej málo přičinila	112–193	třetí dialog <b>R</b> a <b>Mast</b> : (absurdní) reklama na jejich zboží			
		<i>silete</i>			
	194–233	čtvrtý dialog <b>R</b> a <b>Mast</b> : ohlášení zákazníků (Abraham, tři Marie)			
		<i>silete</i>			
	234–271	tři Marie a <b>Mast</b> ( <i>latinské strofické zpěvy</i> + jejich recitovaný stč. překlad)			
rubrika po v. 308: <i>FUNDUNT EI FECES SUPER CULUM.</i> 312 – <b>I</b> : k tomu sě bezmál neosrach 318 – <b>I</b> : ež mi všichnu řit mastiů oblil	272–318	„vzkříšení“ <b>I</b>			
		<i>silete</i>			
	319–360	tři Marie a <b>Mast</b>			
	361–393	<b>Mast</b> a jeho žena			
	394–430	spor mezi <b>R</b> a <b>P</b>	spor mezi <b>R</b> a <b>P</b>	94–134	
		<i>silete</i>	<i>Straka na stracě přeletěla řeku</i>	135–138	
	431 ...	<b>Mast</b> mluví ke třem Mariím	dialog mezi <b>P</b> , <b>R</b> a <b>Mast</b> , před ním monolog <b>R</b> (reklama na jejich zboží)	139–196	139 – <b>P</b> : vonie / a jako samé hovno konie 169 – <b>R</b> : Pustrpalek v ni prděl tluka 175 – <b>R</b> : dělanať jest z ščinomat 176 – <b>R</b> : Postrpalek ji dělal chodě srat 178 – <b>R</b> : takt' je drahá, nestojit' za psie hovno 186 – <b>R</b> : vónit' má jako z mnichového záchoda
			odpověď <b>P</b>	195–196	

**R** ... Rubin  
**P** ... Pusterpalk  
**Mast** .... Mastičkář  
**I** ... Izák

tučná kursíva ... písňě  
kursíva ... český text (repliky)  
kursíva + kapitálky ... rubrika

Sultzerova priamel (Augsburg, 1467):



zdroj: <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0005/bsb00052961/images/index.html?id=00052961&fip=yztsxdsydxdsydxdsydwaeayewqxdsydeayaeaya&no=&seite=410>  
(naposlady viděno 10. 1. 2014)

1 saltz Kiepe 2 mäet Kiepe 7 chauffet Kiepe  
8 si ms. rauft Kiepe 10 pössen hüren Kiepe  
11 leschen ms., Kiepe 12 häffen Kiepe  
13 müle Kiepe 14 fudt deest in ms., funern (?)  
in marg., fudt suppl. Kiepe 16 arbeit Kiepe

*Ain anders*

*Wer saltz seet  
Vnd chisling mäet  
Vnd drist in dem bach  
Vnd vischet an der prach  
Vnd auß leren becher trincket  
Vnd ainem plinden wincket  
Vnd in dem sack chauffet  
Vnd si[ch] mit dem chalen rauft  
Vnd auff dem eiß bauet  
Vnd pössen hüren träwet  
Vnd das feur mit swebel lesche[t]  
**Vnd den ars mit häffen wischet**  
Vnd in der müle leiret  
Vnd auff der fudt feiret  
**Vnd ainen toten scheissen tret,**  
Das sind all verloren arbeit.*

Další báseň

Kdo sije sůl  
a kosí oblázky  
a mlátí v potoce  
a chytá ryby na úhoru  
a pije z prázdné číše  
a mává slepému  
a kupuje v pytli  
a rve se s plešatým  
a staví na ledu  
a věří zkaženým nevěstkám  
a hasí oheň sírrou  
**a utírá si zadnici kvasnicemi**  
a na lyru drnká v mlýně  
a usne ženské v klíně  
**a nosí mrtvého kálet**  
– to vše je zbytečná práce.